

УДК 343.98

А.М. ЛИСЕНКО, канд. юрид. наук, доц.,
Харківський національний університет внутрішніх справ

АНАЛІЗ НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПРОБЛЕМИ РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНІВ ТЕРОРИСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

Ключові слова: злочини терористичної спрямованості, організовані злочинні групи, кримінальні вибухи

Актуальність проблеми дослідження основ оперативно-розшукової діяльності щодо розкриття злочинів терористичної спрямованості обумовлена високим рівнем їх суспільної небезпеки та резонансним характером, що обумовлює розробку й реалізацію адекватних заходів протидії з боку правоохоронних органів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що в Україні дана тема залишається мало дослідженою. Окремі види злочинів, що відносяться до злочинів терористичної спрямованості досліджувалися такими вченими, як: О.Ф. Долженков [1], В.М. Євдокимов [2], С.В. Діденко [3], Р.В. Мукоїда [4]. Однак, у їх працях відсутня загальна концепція протидії оперативно-розшуковими засобами злочинам терористичної спрямованості.

Тому метою цієї статті є дослідження на підставі аналізу праць вітчизняних вчених у юридичній сфері, стану наукової розробленості правових, теоретичних та організаційно-тактичних основ оперативно-розшукової діяльності щодо розкриття злочинів терористичної спрямованості та науково обґрунтувати необхідність проведення комплексного дослідження за даною темою. Її наукова новизна полягає у визначенні перспективних напрямків дослідження.

Перш, ніж перейти безпосередньо до аналізу наукової розробленості проблеми роз-

криття злочинів терористичної спрямованості, зазначимо, що дана група злочинів має збірний зміст і включає до себе злочини загальнокримінальної спрямованості, такі як: умисні вбивство, тілесні ушкодження різного ступеню тяжкості, знищення або пошкодження майна, які вчиняються суспільно-небезпечним способом (шляхом вибуху, підпалу, застосування вогнепальної зброї тощо), викрадення людини, захоплення заручників, та спрямовані на залякування населення з метою досягнення необхідних злочинцям результатів, що пов'язані з їх політичними, релігійними чи іншими поглядами.

Розглянемо більш детально погляди деяких вчених на вирішення зазначеної проблеми. Так, Р.В. Мукоїда [4] у своїй роботі присвяченій проблемі розкриття злочинів, пов'язаних із терористичною діяльністю: надає їх поняття та класифікацію; пропонує заходи щодо удосконалення напрямів прогнозування та планування оперативно-розшукових заходів по протидії даним злочинам, взаємодії при цьому оперативних апаратів правоохоронних органів; систематизує дані про способи підготовки, вчинення і приховування злочинів і типові наслідки їх застосування.

В.М. Євдокимов [2] у рамках дисертаційного дослідження надав оперативно-розшукову характеристику вбивств, вчинених із застосуванням кримінальних вибухів, детально розглянув способи їх вчинення, поняття, динаміку та структуру злочинів цього виду, проблеми організації оперативно-розшукових заходів на початковому етапі розкриття досліджуваних злочинів, особливості застосування тактичних прийомів при їх розкритті та формування агентурного апарату карного розшуку по даній лінії роботи.

Крім того, деякі аспекти організації та тактики розкриття злочинів, що вчинюються із застосуванням вибухових речовин чи бойових припасів, досліджувалися С.В. Діденко [3], який розглянув правові основи діяльності оперативних підрозділів ОВС щодо попе-

редження та розкриття даних злочинів, організацію та тактику виявлення причин та умов, що сприяють їх вчиненню, осіб, схильних до вчинення злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових речовин чи бойових припасів, здійснення першочергових та наступних оперативно-розшукових заходів під час їх розкриття, особливості розкриття досліджуваних злочинів по зупинених кримінальних справах, надав їх оперативно-розшукову характеристику. Також ним були розглянуті питання взаємодії оперативних підрозділів ОВС з іншими суб'єктами правоохоронної діяльності щодо попередження та розкриття злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових речовин чи бойових припасів та інформаційно-аналітичного забезпечення їх діяльності.

Слід зазначити, що в Україні проведена значна кількість наукових досліджень присвячених організації і тактики протидії організованій злочинності, яка тісно пов'язана з протидією злочинам терористичної спрямованості. До науковців, що висвітлювали дану тему, відносяться, насамперед: О.Ф. Долженков [1], В.Л. Ортинський [5], Г.М. Бірюков [6], В.Ю. Журавльов [7], А.В. Коваленко [8], В.В. Нонік [9], І.В. Потайчук [10], М.О. Сергатиї [11], В.М. Цимбалюк [12] та інші.

Дані роботи умовно можна поділити на три основні групи: перша присвячена теоретичним, правовим та організаційно-тактичним проблемам протидії організованій злочинності у сфері економіки; друга – протидії ОЗГ, що вчиняють злочини загальнокримінальної спрямованості; третя – протидії організованій злочинності узагалі, тобто без акцентування уваги на конкретних сферах діяльності ОЗГ. Усі ці групи тісно пов'язані між собою, тому що організована злочинність у своїй діяльності, як правило, виходить за межі однієї сфери. Так, наприклад, члени ОЗГ, які вчиняють злочини у сфері приватизації, можуть з метою досягнення необхідних їм результатів вчиняти злочини, пов'язані з вбивствами, погрозами

розправою, вимаганням майна тощо, тобто, вчиняти злочини терористичної спрямованості. У зв'язку з цим дані роботи становлять інтерес під час аналізу розробленості проблеми розкриття вказаних злочинів. Розглянемо більш детально, у відповідному порядку, кожен з зазначених груп робіт.

У фундаментальному науковому дослідженні О.Ф. Долженкова [1], присвяченому проблемам становлення політики протидії створенню інфраструктури злочинного світу засобами оперативно-розшукової діяльності ОВС, аналізується суспільна небезпека організованих кримінальних угруповань, надається поняття, ознаки та структура сучасної організованої економічної злочинності, аналіз тенденцій розвитку даної злочинності, основні чинники її виникнення та розповсюдження, сформульовані основні заходи протидії організованій злочинності у сфері економіки. В.Л. Ортинський [5] розглядає типову структуру та інфраструктуру організованої економічної злочинності, виділяє її складові та характер взаємозв'язку між ними та з навколокримінальним оточенням.

Г.М. Бірюков [6] та І.В. Потайчук [10] аналізують стан криміногенної обстановки, пов'язаний з вчиненням ОЗГ злочинів загальнокримінальної спрямованості, досліджують основи організації та тактики забезпечення розкриття даних злочинів, виявлення учасників ОЗГ, а також правове регулювання такої діяльності. М.О. Сергатиї [11] детально розробив основні заходи, що проводяться під час оперативної розробки ОЗГ, що займаються незаконним обігом наркотиків.

Такі українські вчені, як В.В. Нонік [9] та В.М. Цимбалюк [12] розглядали сучасні правові та організаційно-тактичні засади протидії організованій злочинності на державному та регіональному рівнях, подолання протидії з боку ОЗГ силами спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю. В.Ю. Журавльов [7] розробив концепцію інформаційного забезпечення оперативно-

розшукової діяльності спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю. А.В. Коваленко [8] докладно розглянув теоретичні та практичні аспекти застосування оперативно-технічних засобів підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю, розробив тактичні основи їх застосування з метою підвищення ефективності документування злочинних дій розроблювальних осіб.

Криміналістичні аспекти методики розслідування окремих злочинів, які відносяться до злочинів терористичної спрямованості були досліджені в роботах таких українських науковців, як: В.І. Бояров [13], Т.М. Бульба [14], А.Ф. Волобуєв [15], М.В. Костенко [16], І.П. Красюк [17], М.А. Михайлов [18], В.В. Олішевський [19] та А.О. Шульга [20] тощо.

М.А. Михайлов [20] у своїй роботі розглянув структуру злочинів, пов'язаних з кримінальними вибухами, розробив їх криміналістичну характеристику, визначив низку найбільш типових способів приготування, вчинення та приховування злочинів, і надав їх класифікацію, розглянув характеристику особи злочинця в системі елементів криміналістичної характеристики цієї категорії злочинів, а також особливості методики їх розслідування злочинів. Т.М. Бульба [14] та І.П. Красюк [17] розглядали проблеми виявлення, попереднього дослідження та вилучення вибухових пристроїв, та розробили перелік ситуаційних досліджень, які проводяться під час розкриття злочинів, пов'язаних з використанням вибухових пристроїв. Особливу увагу приділено криміналістичній характеристиці злочинів даного виду, побудові слідчих версій та плануванню розслідування, формуванню типових слідчих ситуацій, визначенню тактики окремих слідчих дій.

Такими науковцями, як І.В. Бояров [13], А.Ф. Волобуєв [15], М.В. Костенко [16] та А.О. Шульга [20], були розроблені основи методики розслідування вбивств на замовлення, скоєних організованими злочинними угрупованнями, у тому числі скоєних в умовах протистояння даних угруповань, розгля-

нуті організаційні та тактичні основи їх розкриття, надано криміналістичну характеристику вказаних злочинів, досліджені кореляційні залежності між елементами криміналістичної характеристики. Висвітлені також питання організації взаємодії та координації діяльності підрозділів ОВС з іншими правоохоронними органами та інформаційного забезпечення їх діяльності.

Розглянувши праці вітчизняних науковців, можна зробити висновок, що стан наукової розробленості теоретичних, правових та організаційно-тактичних основ оперативно-розшукової діяльності щодо розкриття злочинів терористичної спрямованості в Україні є недостатнім та не відповідає сучасним вимогам, з урахуванням значної поширеності даних злочинів у світі та високого рівня їх суспільної небезпеки.

Як було вже зазначено вище дана група злочинів має збірний зміст і включає до себе склади досить різних злочинів загальнокримінальної спрямованості, що вчиняються суспільно-небезпечним способом та які поєднує єдина мета – залякування осіб (груп осіб), або їх фізичне усунення в інтересах злочинців. У зв'язку з цим організаційно-тактичні основи розкриття цих злочинів також значно відрізняється одна від одної. Це обумовлює необхідність розробки теоретичних та організаційно-тактичних основ розкриття злочинів терористичної спрямованості в контексті боротьби не з окремими злочинами, що входять до їх складу, а як з цілісним негативним соціальним явищем. До того ж актуальність проведення наукових розробок за даним напрямом збільшується також за рахунок того, що більшість злочинів терористичної спрямованості є особливо тяжкими і тяжкими, представляють підвищену небезпеку для суспільства та мають резонансний характер. Таким чином, виникає очевидна науково-практична проблема, яка полягає в узагальненні теоретичних розробок і практичного досвіду розкриття окремих злочинів, що відносяться до злочинів терорис-

тичної спрямованості та розробці загальної концепції протидії їм на стратегічному та тактичному рівнях засобами оперативно-розшукової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Долженков О. Ф. Теоретичні проблеми становлення політики протидії створенню інфраструктури злочинного світу засобами оперативно-розшукової діяльності ОВС : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / О. Ф. Долженков. – К., 2002. – 32 с.

2. Євдокимов В. М. Організація і тактика розкриття вбивств, вчинених із застосуванням кримінальних вибухів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / В. М. Євдокимов. – К., 2006. – 24 с.

3. Діденко С. В. Організаційно-тактичні основи попередження та розкриття злочинів, що вчинюються із застосуванням кримінальних вибухів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / С. В. Діденко. – Одеса, 2006. – 24 с.

4. Мукоїда Р. В. Організаційно-тактичні засади протидії злочинам, пов'язаним з терористичною діяльністю : дис. ... канд. юрид. наук : 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / Мукоїда Руслан Вікторович. – Одеса, 2008. – 229 с.

5. Ортинський В. Л. Теоретичні основи, правові та організаційні проблеми протидії нелегальній економіці засобами оперативно-розшукової діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / В. Л. Ортинський. – Х., 2004. – 36 с.

6. Бірюков Г. М. Основи оперативно-тактичного забезпечення розкриття підрозділами карного розшуку злочинів, що вчиняються групами осіб, які мають ознаки організованих злочинних груп : автореф. дис. на

здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / Г. М. Бірюков. – К., 1999. – 18 с.

7. Журавльов В. Ю. Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / В. Ю. Журавльов. – Х., 2002. – 17 с.

8. Коваленко А. В. Правові та організаційно-тактичні основи застосування оперативно-технічних засобів підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / А. В. Коваленко. – Х., 2004. – 20 с.

9. Нонік В. В. Організаційно-тактичні засади протидії організованій злочинній діяльності на регіональному рівні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / В. В. Коваленко. – Одеса, 2007. – 18 с.

10. Потайчук І. В. Організація та тактика виявлення організованих злочинних груп загально кримінальної спрямованості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / І. В. Потайчук. – Одеса, 2008. – 20 с.

11. Сергатий М. О. Основи оперативної розробки організованих груп, що займаються незаконним обігом наркотиків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / М. О. Сергатий. – Х., 2002. – 17 с.

12. Цимбалюк В. М. Діяльність спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю по подоланню протидії з боку формувань : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / В. М. Цимбалюк. – К., 1999. – 16 с.

13. Бояров В. І. Особливості методики розслідування вбивств, скоєних в умовах протистояння злочинних угруповань : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес, криміналістика та судова експертиза» / І. В. Бояров. – К., 2000. – 16 с.

14. Бульба Т. М. Виявлення, попереднє дослідження та вилучення саморобних вибухових пристроїв : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес, криміналістика та судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Т. М. Бульба. – К., 2009. – 18 с.

15. Волобуєв А. Ф. Про затримання і допити осіб, які підозрюються у вчиненні вбивств на замовлення / А. Ф. Волобуєв // Право і безпека. – 2009. – № 1. – С. 41–46.

16. Костенко М. В. Криміналістична характеристика вбивств на замовлення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес, криміналістика та судова експертиза» / М. В.

Костенко. – Х., 2003. – 20 с.

17. Красюк І. П. Ситуаційні дослідження при вчиненні керованих вибухів : метод. рекомендації / І. П. Красюк. – К. : ДНДЕКЦ МВС України, 2004. – 60 с.

18. Михайлов М. А. Основи методики розслідування кримінальних вибухів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес, криміналістика та судова експертиза» / М. А. Михайлов. – К., 2000. – 20 с.

19. Олішевський В. В. Розслідування та попередження викрадення людини, вчиненого з корисливих мотивів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес, криміналістика та судова експертиза» / В. В. Олішевський. – Х., 2005. – 20 с.

20. Шульга А. О. Основи методики розслідування вбивств на замовлення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес, криміналістика та судова експертиза» / А. О. Шульга. – К., 2003. – 20 с.

Лисенко А. М. Аналіз наукової розробленості проблеми розкриття злочинів терористичної спрямованості / А. М. Лисенко // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 254–258 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10lamztc.pdf>

Розглянуті погляди провідних вчених на питання протидії окремим видам злочинів, які відносяться до злочинів терористичної спрямованості, надано їх авторське визначення та науково обґрунтовано актуальність проведення комплексного дослідження за даною темою.

***

Лысенко А.Н. Анализ научной разработанности проблемы раскрытия преступлений террористической направленности

Рассмотрены точки зрения ведущих ученых по вопросам противодействия отдельным видам преступлений, которые относятся к преступлениям террористической направленности, дано их авторское определение и научно обоснована актуальность проведения комплексного исследования по данной теме.

***

Lysenko A.N. Analysis of Scientific Developed in Problem of Opening of Crimes of Terrorist Orientation

The looks of anchorwomen of workers of researches are considered to the questions of counteraction the separate types of crimes which behave to the crimes of terrorist orientation, their author determination is given and actuality of conducting of complex research is scientifically grounded on this topic.